

Діловий центр «Успіх»: шлях до професійного самовизначення

Наталія ЛЕВЧЕНКО,

заступник директора з навчально-виховної роботи,
старший учитель,

Світлана СЛІПКАНЬ,

заступник директора з навчально-виробничої
роботи, старший учитель

Важливим завданням реформування освітньої галузі в Україні є впровадження профільного навчання, що відповідає загальній тенденції розвитку старшої школи в провідних країнах світу та положенням міжнародних стандартів середньої освіти. Активізація цього процесу – вимога часу, зумовлена процесами глобалізації, прагненням до навчання на рівні світових вимог та інтеграцією України до європейського освітнього простору [1].

Організація профільного навчання в старшій школі покликана забезпечити сприятливі умови для якісної освіти старшокласників відповідно до їхніх індивідуальних нахилів, можливостей, здібностей і потреб, формування в учнів орієнтації на той чи інший вид майбутньої професійної діяльності. У профільній школі найповніше реалізується принцип особистісно орієнтованого навчання, що значно розширює можливості учня у виборі власної освітньої траєкторії та професійного самовизначення [2].

Проблеми формування готовності старшокласників до професійного самовизначення у майбутній трудовій діяльності вивчалися у психолого-педагогічних дослідженнях розвитку особистості таких науковців, як Г.Балл, І.Бех, Є.Клімов, І.Зязюн, Г.Костюк, Н.Ничкало, В.Семиченко та ін. Педагогічні аспекти проблеми формування готовності старшокласників до професійного самовизначення щодо певних груп професій та конкретних видів професійної діяльності розглядаються у працях Д.Закатного, В.Мачуського, О.Мельника, Т.Становської та ін.

У педагогічних дослідженнях поняття «самовизначення» трактується як встановлення індивідом власних особливостей, можливостей, здібностей, вибір критеріїв, норм оцінювання себе. Водночас звертається увага на види самовизначення – особистісне та професійне, що взаємопов'язані [3]. *Особистісне самовизначення* – це вибір життєвої позиції,

визначення перспектив у діяльності та сімейних планах, а також перехід від однозначної ролі (учня) до соціально диференційованих ролей. Особистісне самовизначення відбувається переважно у підлітковому віці [там само]. *Професійне самовизначення* розуміється як вибір людиною напрямку і змісту свого подальшого розвитку, сфери та засобів реалізації індивідуальних якостей і здібностей, соціального середовища для втілення життєвої мети та відповідних їй моральних цінностей; це – цілісний, інтегративний процес, у якому реалізуються основні життєві цінності людини і конкретизуються аспекти її життєвого, особистісного, соціального самовизначення [4].

Науковці вважають, що професійне самовизначення є процесом, який визначається об'єктивними і суб'єктивними чинниками [5]. Об'єктивні чинники не залежать від прагнення та намірів суб'єкта і потребують свідомого врахування учнем, обмежуючи свободу вибору професії. До об'єктивних чинників професійного самовизначення відносять потреби країни, регіону, міста, села у фахівцях, професійні вимоги, природні здібності індивіда, позицію і традиції сім'ї, вчителів. Суб'єктивними чинниками професійного самовизначення вважають поінформованість учня про потреби країни, регіону, міста або села у конкретних фахівцях, його обізнаність зі світом професій і фахові вимоги, рівень прагнення учня в суспільному визнанні, особисті професійні плани; самооцінку, схильності, інтереси [6].

Вибір професії передбачає оцінювання та співвіднесення особистістю власних намірів і можливостей із суспільним запитом на ту професію, яка її цікавить. Співвіднесення особистістю своєї мети, мотивів, властивостей і можливостей з потребами суспільства, емоційне переживання цього процесу є механізмом розвитку її професійного самовизначення.

Для різних вікових груп школярів професійне самовизначення має різний ступінь виразності – це

визначається їхніми психологічними і фізіологічними особливостями. У середньому шкільному віці відбувається усвідомлення потреби у виборі професії, життєвого успіху, свого місця в суспільстві. Саме в період навчання в основній школі також відбуваються основні зміни у професійному самовизначенні, особливо змінюються мотиви і потреби, стаючи більш реальними [7]. На цьому етапі характерним є засвоєння суспільних цінностей, закладається основна мотиваційна база для вибору свого професійного майбутнього. Зі зміною соціальної ролі у розвитку старших школярів пов'язані і психологічні зміни внутрішньої позиції: з'являється потреба звернення в майбутнє (моделювання свого професійного майбутнього). Ступінь усвідомлення цього учнем може бути найрізноманітнішим: від примітивних форм до глибоких переконань. Усе це є у старшому шкільному віці першопричиною виникнення стійкого інтересу до самого себе, виявлення своїх можливостей у професійній діяльності.

Професійне самовизначення передбачає поділ учнів за рівнем освітньої підготовки, інтересами і здібностями, що потребує гнучкості змісту й форм організації навчання, варіативності освітніх програм і технологій навчання, різноаспектності навчально-методичного забезпечення. Це особлива система організації освітнього процесу, що забезпечує передумови для успішного професійного та соціального самовизначення учня.

Допомогти учневі зорієнтуватися в житті, максимально підготуватися до прийняття рішення, пов'язаного з подальшим професійним самовизначенням, – важливе завдання Броварського навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху, складовою якої є Діловий центр «Успіх», що охоплює Ліцей технологічного профілю та Центр професійної освіти. Розвиток навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб учнівської молоді; формування творчої, ініціативної особистості, високого рівня її професійної компетентності, готовності до свідомого життєвого вибору та вирішення виробничих завдань і соціально-економічних проблем; виховання конкурентоспроможної молоді людини – основна мета діяльності Ділового центру «Успіх». Він має власну модель профільного навчання, відповідну технологічному напрямку, який забезпечує підготовку учнів за спеціалізаціями (професіями): перукар (перукар-модельєр), кухар, оператор комп'ютерного набору, водій автотранспортних засобів категорії «В», «С1», манікюрник.

Розглянемо структурні компоненти профільного навчання.

1. Допрофільне навчання (8–9 класи) є важливою умовою успішної реалізації профільного навчання в старшій школі, оскільки сприяє формуванню в учнів навичок самостійної навчальної діяльності, стимулюванню інтересу до знань, розвитку загальної культури, забезпечує можливість для пошуку та розвитку здібностей дитини, а також

спрямоване на розвиток у неї мотивації до професійного самовизначення та формування готовності до попереднього вибору профілю навчання в старшій школі (визначення індивідуального освітнього маршруту). Допрофільне навчання впроваджується шляхом курсів за вибором «Крок у світ професій»: перукар, оператор комп'ютерного набору, кухар, водій, манікюрник, кондитер, фотограф тощо.

2. Профільне навчання (10–11 класи) сприяє цілеспрямованішому та систематизованішому навчанню, забезпечує кожному учневі можливість отримати не просто певні знання й навички, а знайти себе, обрати життєвий шлях, розвинути в собі ті якості, на основі яких відбувається подальше професійне самовизначення.

Профільне навчання здійснюється шляхом використання годин предмета «Технології» інваріантної частини робочого навчального плану для класів з технологічним напрямом навчання. Вивчення цього предмета відбувається на основі професійного навчання згідно Державних стандартів професійно-технічної освіти та Типових навчальних планів і програм із професійного навчання для закладів системи загальної середньої освіти.

Допрофільне та професійне навчання здійснюється в Центрі професійної освіти БНВО, в якому для цього створено належні умови, зокрема щодо матеріально-технічного, навчально-методичного і кадрового забезпечення навчання за спеціалізаціями (професіями): перукар (перукар-модельєр), кухар, оператор комп'ютерного набору, водій автотранспортних засобів категорії «В», «С1», манікюрник.

Професійна освіта здійснюється диференційовано з урахуванням освітніх потреб, нахилів, здібностей учнівської молоді та створення умов для навчання відповідно до професійного самовизначення. Навчально-виробничий процес охоплює загальнопрофесійну, професійно-теоретичну, професійно-практичну підготовку учнівської молоді відповідно до вимог технологічного розвитку галузей економіки. У Центрі професійної освіти БНВО напрацьовано певний позитивний досвід в організації навчально-виробничого процесу, він користується популярністю серед учнівської молоді міста та району.

Для забезпечення ефективності впровадження професійної орієнтації учнівської молоді та поглибленої підготовки з освітньої галузі «Технології» Броварське навчально-виховне об'єднання визначено опорним навчальним закладом освітнього округу в м. Бровари щодо реалізації технологічного напрямку навчання (Наказ управління освіти Броварської міської ради від 01.02.2013 №20). Укладено договори про спільну освітню діяльність із загальноосвітніми навчальними закладами міста та району.

Реалізацію технологічного профілю навчання забезпечує Ліцей технологічного профілю БНВО – єдиний у місті Бровари загальноосвітній навчальний заклад III ступеня, де впроваджується цей профіль навчання.

Завданням ліцею:

- створення умов для врахування й розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб учнів у процесі їхньої загальноосвітньої та професійної підготовки;

- забезпечення наступності між загальною середньою та професійною освітою, можливості здобути професію;

- сприяння професійній орієнтації учнів на майбутню діяльність, що користується попитом на ринку праці;

- забезпечення прикладного спрямування навчання за рахунок інтеграції знань із загальноосвітніх навчальних дисциплін і профільного предмета «Технології» та застосування їх у різних сферах діяльності;

- здійснення психолого-педагогічної діагностики щодо визначення готовності до прийняття самостійних рішень, пов'язаних із професійним становленням;

- сприяння у всебічному розвитку учня як цілісної особистості, його здібностей і обдарувань, духовності та культури, формування громадянина України, здатного до свідомого суспільного вибору й успішної самореалізації.

Поглиблене і розширене вивчення профільного предмета забезпечується шляхом упровадження курсів за вибором та факультативів: «Фінансова грамотність», «Власна справа», «Побудова кар'єри», «Основи підприємницької діяльності», «Основи менеджменту», «Основи інтелектуальної власності».

У Діловому центрі «Успіх» провідною складовою освітнього процесу є педагогічна технологія «Створення ситуації успіху». У своїй професійній діяльності педагоги використовують різні методи навчання:

- *традиційні* – на засвоєння та відтворення навчального матеріалу: лекція, пояснення, опитування;

- *активні* – формування активної пізнавальної позиції учнів: самостійна робота, діалог, проблемні завдання, творчі завдання;

- *інтерактивні* – забезпечення активної взаємодії в процесі пізнання: робота в парах, робота в групах, моделювання ситуації, «мікрофон», «мозковий штурм».

Під час навчальних занять педагоги використовують методи профорієнтаційної роботи, що сприяють підготовці учнівської молоді до професійного самовизначення:

- *пояснювально-ілюстративні або репродуктивні* (бесіда, розповідь, пояснення, демонстрація та ілюстрація явищ і процесів);

- *інформаційно-пошукові* (проблемний виклад, спостереження, методи організації дослідницької роботи, робота з навчальною літературою);

- *активні методи* (ділові ігри, ігри-вправи, розгляд і аналіз ситуацій, тематичні дискусії, виробничі задачі з використанням технічних, технологічних ситуацій).

Формування особистості, яка здатна успішно самореалізуватися в соціумі як громадянин та професіонал, неможливе без системного виховного впливу. Тому в Діловому центрі «Успіх» значна увага приділяється вихованню учнівської молоді. З цієї метою здійснюється виховна робота, що будується на обов'язковому заохоченні різнобічного творчого самовиявлення школярів, багатств вражень, створенні оптимальних особистісних стосунків, які є джерелом продуктивної творчої діяльності педагогічного колективу. Зміст виховання відповідає системі цінностей, що базується на ціннісному ставленні особистості до суспільства й держави, до себе, інших людей, природи, мистецтва, праці.

У закладі створено систему патріотичного, громадянського, правового, національного, морально-етичного, екологічного виховання учнів, формування в них свідомого ставлення до навчання і праці, навичок здорового способу життя. Використовуються такі форми роботи: диспут, розмова, ярмарок професій, конкурс, лекція, тестування, брейн-ринг, екскурсія, презентація, проект, агітбригада, тематичний діалог, вікторина, заняття з елементами тренінгу. Популярними серед учнів є такі заходи: «Козацькі розваги», «Молодь за здоровий спосіб життя», «Діти мають право», «Цінності та пріоритети суспільства», «Спілкуємось вільно», «8 Березня – свято весни», «Азбука ділової людини. Складові успіху», «Учимося жити в сучасному світі». Вони проводяться із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, інтерактивних методів виховання. Враховуючи індивідуальні особливості кожного учня, педагоги творчо ставляться до розподілу завдань між учасниками виховних заходів, що дозволяє кожній дитині досягти успіху.

Для розкриття внутрішнього потенціалу кожного підлітка, формування здатності до управління власними емоціями і почуттями, вміння спілкуватися, ефективно взаємодіяти в команді, вірити у свої сили та можливості, володіння технікою постановки мети і досягнення позитивного результату, сприяння формуванню соціально активної особистості, що прагне до активної дії для досягнення життєвого успіху, в контексті реалізації дослідно-експериментальної роботи були створені та реалізуються експериментальний практико-орієнтований проект «Територія успіху» (укладач Н.В. Левченко, заступник директора з навчально-виховної роботи) та експериментальна програма годин психолога «Тернистий шлях до власного «Я» (укладач К.С. Бондар, практичний психолог).

Створити сприятливе середовище для особистісного зростання кожного учня, реалізації його творчих здібностей, професійної самовизначеності, віри у досягнення успіху в тій чи іншій справі можна лише завдяки співпраці педагогів і батьків. З метою психолого-педагогічної просвіти батьків, залучення їх до спільної з дітьми діяльності впроваджується програма роботи з батьками «Виховуємо особистість» (укладачі: Н.В. Левченко, заступник

директора з навчально-виховної роботи, Т.І. Ігнатюк, класний керівник).

Успішність навчання та виховання учнівської молоді значною мірою залежить від особистості вчителя. У Діловому центрі «Успіх» працюють компетентні висококваліфіковані педагоги, які володіють високими моральними якостями, педагогічними технологіями, здатні здобувати додаткові знання, необхідні для практичної діяльності. Для підвищення професійного рівня вчителів у практику роботи запроваджено сучасні педагогічні технології, самоосвітня та курсова підготовка, конкурси фахової майстерності.

Системність у проведенні профорієнтаційної і виховної роботи, активізація пізнавальної діяльності учнів, індивідуальний підхід у підготовці особистості до професійного самовизначення, залучення школярів до суспільно корисної праці та виду діяльності, що відповідає їхнім нахилам і здібностям, гарантує старшокласникам успішний вибір професії. Найважливіше, щоб на кожному етапі був зафіксований успіх учня, адже саме він – найкращий стимул для подальшого просування до поставленої мети.

Після закінчення навчання в Діловому центрі «Успіх» учень може розпочати трудову діяльність з отриманої професії або продовжити навчання в іншому освітньому закладі за відповідним напрямом та підвищити розряд чи здобути другу споріднену професію. Центру є чим пишатися: 33% випускників працюють за здобутою професією, 64% – поповнюють студентські лави навчальних закладів.

Отже, Діловий центр «Успіх» працює на майбутнє, а його діяльність зорієнтована на розвиток успішної особистості, сприяє формуванню поглядів на подальше соціальне та професійне проектування життя особистості. Правильний вибір майбутньої професії забезпечує визначення успішності всього життя молоді людини – випускника загальноосвітнього навчального закладу.

Література

1. Волянська С.Є. Організація профільного навчання в загальноосвітній школі в умовах регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / С.Є. Волянська. – Харків, 2006. – 19 с.
2. Овдієнко Л.К. Концепція профільного навчання – реалізація Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року / Л.К. Овдієнко // Профільна школа – шлях до свідомого вибору професії: із досвіду роботи запорізького колегіуму «Мала гуманітарна академія»: навч.-метод. пос. – Київ-Чернівці: Видавничий дім «Букрет», 2015. – 548 с.: іл. – (Серія «Школа майбутнього»). – С. 15–23.
3. Синякова В.Б. Професійне самовизначення особистості. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://kyivobl.man.gov.ua>
4. Профессиональное самоопределение и профессиональная карьера молодежи / Под ред. С.Н. Чистяковой. – М.: РАО, 1993. – 89 с.
5. Пряжников Н.С. Основы организации и планирования профориентационной работы в школе / Н.С. Пряжников // Психологическая наука и образование. – 2004. – №4. – С. 85–94.
6. Гуцан Л.А. Особливості професійного самовизначення учнівської молоді в умовах профільного навчання / Л.А. Гуцан // Зб. наук. праць. Вип. 15, книга I. – 2011. – С. 350–356.
7. Махаева О.Я. Я выбираю профессию: Комплекс, программа актив. проф. самоопределения школьников / О.А. Махаева, Е.Е. Григорьева. – М.: Перспектива, 2005. – 52 с.

Анотації

Наталія ЛЕВЧЕНКО, Світлана СЛІПКАНЬ Діловий центр «Успіх»: шлях до професійного самовизначення

У статті розглядається сутність понять «самовизначення», «особистісне самовизначення», «професійне самовизначення». Охарактеризовано особливості професійного самовизначення старшокласників у сучасних умовах профільної школи. Проаналізовано систему роботи щодо впровадження технологічного напрямку навчання в старшій школі.

Ключові слова: профільне навчання, професійне самовизначення, професійна спрямованість, вибір професії, професійний розвиток особистості, життєвий успіх.

Наталія ЛЕВЧЕНКО, Светлана СЛИПКАНЬ Деловой центр «Успех»: путь к профессиональному самоопределению

В статье рассматривается содержание понятий «самоопределение», «личностное самоопределение», «профессиональное самоопределение». Охарактеризованы особенности профессионального самоопределения старшеклассников в современных условиях профильной школы. Проанализирована система работы по внедрению технологического направления обучения в старшей школе.

Ключевые слова: профильное обучение, профессиональное самоопределение, профессиональная направленность, выбор профессии, профессиональное развитие личности, жизненный успех.

Nataliya LEVCHENKO, Svitlana SLIPKAN Business Center «Success» is the way to professional self-determination

The article deals with the concept of «self-determination», «personal self-determination», «professional self-determination». It is characterized the peculiarities of professional self-determination of students in modern conditions of specialized schools. The system of work on implementation of technological way of training in a high school has been revealed.

Keywords: specialized education, professional self-determination, professional orientation, career choices, professional personal development, life success.